in de hemelen voedde en spijsde de jongen en ouden van dagen, die daar aanzaten. En al zagen ze nu den Vader in de hemelen niet, toch was die Vader in de hemelen als een alomtegenwoordig God ook bij dien disch aanwezig; en het was aan die aanwezigheid van den alomtegenwoordigen God, dat vader herinnerde en de medeaanzittenden herinnerd werden, als er door allen saam gebeden werd. Dat gebed is dus niet maar een stichtelijke vorm, die bij den disch bijkomt, om op een oogenblik dat men zinlijk *eten* gaat, nu toch ook vromelijk even *aan de ziel* te denken, maar heel anders het woord, dat heel den disch beheerscht, hem verklaart en adelt; niet door opeens van dien disch een sprong op het leven der ziel te maken, maar door juist *in het gewone eten en drinken* Gode de eere te geven. Zoo trad de huisvader dus eigenlijk in naam des Heeren aan den disch op. Al wat hij deed was in zekeren zin plaatsbekleedend. En wie het diep opvatte verstond het zeer wel, dat hij niet bij dien patriarch in zijn huis, maar bij zijn God en zijn Schepper, die alleen hem voeden kon, aan den disch had aangezeten.

— —

Hieruit nu ontsproot in het Oosten een gewoonte, die wij niet meer kennen, maar die toch voor de rechte beschouwing van het heilig Avondmaal haar beteekenis heeft. Zoo dikwijls namelijk in het Oosten een machtig vorst zijn regeering aanving, of een overwinning vierde, of een grootsche gebeurtenis herdacht, was hij gewoon niet alleen voor zijn ministers en hooge ambtsdragers, maar ook *voor zijn volk* een maaltijd te bereiden. Soms meer dan honderd duizend personen wierden dan op 's keizers kosten niet ergens in een barak of herberg, maar *in den hof van het paleis* onthaald; en wie in het begin van Esther de beschrijving naleest van den grooten maaltijd, dien koning Ahasveros te Susan voor zijn volk bereidde, zal zien, dat het waarlijk bij dezen maaltijd niet aan pracht ontbrak. Op een soort rustbedden lag men aan lange tafels aan; die tafels en die rustbedden stonden op parketvloeren van mozaiek; en over heel de uitgestrektheid waren prachtige gordijnen gespannen, die verbonden waren aan marmeren pilaren. En te midden van die pracht at en dronk men soms dagen lang; want zulk een maaltijd liep niet af met één eten, maar bestond in een gastvrije *herberging* door den koning van de vertegenwoordigers zijns volks uit al de steden en gauwen. Toen de keizer van Rusland de laatste maal in Moskou gekroond is, gaf ook hij nog soortgelijken maaltijd aan zijn volk; en een groot koning in het Oosten toont nog altijd juist door zulk een praalvertoon zijn macht.

Hoofddenkbeeld nu bij deze koninklijke maaltijden is, dat zulk een Oostersch vorst optreedt als de machtige verzorger, bestuurder en onderhouder van zijn volk, en tevens dat hij dit door hem verzorgde volk alzoo genadiglijk *in zijn koninklijke tegenwoordigheid toelaat*. Ware dit laatste er niet bij bedoeld, dan kon zulk een maaltijd op 's konings kosten ook elders zijn gegeven, in elke stad afzonderlijk. Maar dit mocht niet. Allen moesten uit heel het land in de koninklijke residentie saamvloeien, en in die residentie ontsloot zich dan voor het volk de poorte van het geducht paleis, en het was binnen dit paleis dat ze zich verzadigden met 's konings goed.

En nu heeft men van hier uit nog slechts één schrede verder te gaan, om te komen tot die maaltijden, waarop hier bijzonderlijk dient gelet, t. w. de offermaaltijden in den tempel.

Het gronddenkbeeld toch van deze maaltijden, die men nagenoeg bij alle volken, en zoo ook bij Israël terugvindt, was even als bij deze koninklijke maaltijden, dat men ten disch genoodigd wierd door de godheid, aan wie men in haar tempel offer bracht; dat men met de zijnen in een der zalen van den tempel aan den disch van dezen god ging aanzitten; als in zijn tegenwoordigheid er at en dronk; en gedurende geheel dezen maaltijd zich beschouwde als de gast van den ongezienen god, die in zijn priesters vertegenwoordigd was.

In een volgend artikel bespreken we deze offermaaltijden breeder, maar reeds nu blijkt dan toch, hoe we uit de eenvoudige gedachte van den gemeenschappelijken maaltijd, gelijk God dien in de Scheppingsordinantiën inlegde, vanzelf door het huiselijke maal, het koninklijke maal en het offermaal henen, aankomen bij een voorstelling, die ongemerkt in het heilig Avondmaal des Heeren overloopt.

KUYPER.

„Een zegel der rechtvaardigheid des geloofs."

En hij heeft het teeken der besnijdenis ontvangen tot een zegel der rechtvaardigheid des geloofs. Rom. 4:11.

In het formulier, van Joodsche zijde bij de Besnijdenis gebezigd, komt onder meer deze zegenbede voor: »Gezegend zij de Heere, die u, zijn beminde, geheiligd heeft van de baarmoeder, en u het *teeken* in het vleesch heeft gegeven en zijn kinderen het *zegel* zijns verbonds heeft ingedrukt!" Niet onmogelijk dus, dat ook de apostel deze zegenbede reeds gekend heeft, en met terugslag op die bede aan de kerk van Rome schreef, dat Abraham het *teeken* der Besnijdenis ontvangen heeft, tot een *zegel* der rechtvaardigheid des geloofs; terwijl dan dit zeggen van Paulus op zijn beurt weer aanleiding gaf, om de Christelijke kerk in alle Sacrament óók een *Bondszegel* te doen eeren.

Verstaat, doorziet ge, wat zulk een zegel in zijn oorsprong beduidt?

Nog wordt op de markt tusschen landlieden geen stuk vee verhandeld, of er komt *handslag* bij: en eerst met dien handslag is de koop onherroepelijk gesloten. Wel wordt de koop uitgedrukt in het *woord;* maar bij dat woord moet het *teeken* van den handslag bijkomen, om de zaak te voldingen.

Zoo is, om op teederder terrein te komen, de uitwisseling van *ringen* nog altoos bij hen, die elkaar liefde verpanden, onder alle natiën gebruikelijk. Niet alsof de wederzijdsche liefde in die ringen school, noch ook alsof de minnenden elkaar op het *woord* niet geloofd hadden. Maar het is nu eenmaal een trek van onze menschelijke natuur, dat we bij het *woord*, in al wat plechtig en gewichtig is, een *teeken* verlangen. Het *woord* schijnt te vluchtig, in een *teeken* ligt meer bestand.

Zelfs in een *eed* gaat dat door. Een eed alleen in het *woord* heeft onder geen volk ooit als genoegzaam gegolden; alle eeuwen door eischte men er een *teeken* bij. En nu nog worden de voorvingeren van de rechterhand opgestoken, ten *teeken* dat wat men betuigt of belooft als *eed* gelden zal.

Ja, geen gebed gold ooit, of de uitgieting der ziel en het stamelen onzer woorden, ging altoos vergezeld van teekenen; onder ons van het teeken der oogensluiting en der handenvouwing.

Altoos een teeken, een vorm in het zichtbare, die bij het woord bijkwam, het woord voldong en vastlei, het merkte en bezegelde.

En zoo nu ook is het eigenlijke *zegel* uit dienzelfden trek van onze menschelijke natuur opgekomen. Met cachet of zegelring wordt dan in was of lak een wapenmerk op het stuk papier afgedrukt, en eerst daardoor wordt het handschrift krachtig.

Nu nog zelfs geldt geen akte, of het papier moet gezegeld zijn, en bij de stembus doet gemis aan zegel uw uitgebrachte stem te loor gaan.

— —

De behoefte aan een *zegel* bij het *woord* zit u dus, omdat ge mensch zijt, in de ziel. Immers, dat hebben de volken van China en Amerika, van Afrika en Europa niet met elkaar afgesproken of van elkaar overgenomen; maar, omdat in alle die landen en werelddeelen *menschen* wonen, is bij allen uit hun zelfde menschelijke natuur die gelijke behoefte aan een *zegel* bij het woord opgekomen. En opgekomen, niet omdat de mensch, die behoefte in zich zelf had gegeven, maar *omdat God hem die behoefte had ingeschapen.*

Het teeken van het *zegel* bij het *woord* is alzoo geen vinding van menschen, maar een gedachte die uit God kwam, en uit God in u is gelegd.

Prent u dit, als er van het Bondszegel in het Sacrament sprake is, diep in: Het zegel een gedachte Gods, en niet een vinding van menschen.

Immers zoo eerst overwint ge de vrome bedenking die zoo licht tegen het Bondszegel als zegel op een *Woord van uw God* in de ziel oprijst. Te weten de bedenking, dat een zegel wel voeg heeft bij een woord van menschen, omdat alle mensch *leugenachtig* is, maar *niet* bij een woord van uw God, omdat God *waarachtig* is.

Haast kan een geloovig kind van God zich niet inbeelden, dat er, als zijn God gesproken heeft, nog iets bij zou hoeven: of dat eenig teeken, hoe plechtig ook, ooit de zekerheid van wat *Hij* sprak, zou kunnen verhoogen.

En zoo ge alleen op God ziet is dit ook zoo.

Maar als God tot menschen spreekt, hebt ge niet enkel te rekenen met Hem die spreekt, maar ook met hen tot wie gesproken wordt.

En waar nu God zelf in den mensch van nature een trek inschiep, om een *zegel* bij het *woord* te vragen, daar kan het immers niet vreemd zijn, dat Hij zelf, dien aldus geschapen mensch aansprekend, er hem een *zegel* bij geeft.

Ook een eed is in God als God ondenkbaar. En toch de Almachtige heeft uit loutere barmhartigheid, om zich te voegen naar onze natuur, gezworen bij zichzelven.

Al komt dus die gedachte soms in u op, ze *mag* geen stand houden, ge *moet* ze onderdrukken.

Niet gij hebt te bepalen, hoe God de Heere met u als mensch verkeeren zal. Dat bepaalt God en niet gij.

En nu Hij eenmaal een *zegel* bij zijn *Woord* gaf, hebt gij dat zegel van uw God dankzeggend te aanvaarden.

— —

Edoch dan moet het Sacrament ook een *zegel* in den eigenlijken vollen zin des woords zijn, een zegel door Hem gezet, en niet door u zelven nagebootst.

Stelt ge u dus voor, dat de heilige Doop maar zoo iets is, dat *menschen* onder elkander doen, of het heilig Avondmaal een soort liefdedisch, dien *menschen* onder elkander aanrichten, dán natuurlijk *kan* er van een zegel geen sprake zijn.

Een zegel onder het koninklijk handschrift moet door *den koning zelven* gezet zijn. Nu wel niet in dien zin, dat hij het altoos eigenhandig moet doen. Hij kan het ook laten zetten door zijn *dienaren*. Maar altoos moet het gezet zijn *van 's koningswege*, en niet door de onderdanen zelven aan wie hij het richt.

Zoo dus ook bij het Sacrament.

Zal het Sacrament een *zegel* zijn, niet in schijn, maar in waarheid, dan moet het Sacrament uitgaan van den Koning der kerk, en niet van u.

En dit nu is ook zoo, mits uw oog er maar voor open ga, dat niet eenig mensch, maar Christus zelf als onze Koning het Sacrament heeft ingesteld, en dat het door *zijn* bestel en ordinantie is, dat er in elke kerk van zijnentwege dienaren zijn, die het in *zijn* naam en op *zijn* last uitreiken.

Hiervan moet het besef dus altoos levendig en krachtig in u zijn.

Hetzij er Doop, hetzij er Avondmaal bediend wordt, altoos komt het Sacrament van Christus. Hij gelastte *dat* het er zijn zou. Hij gelastte *hoe* het zijn moest. Hij beval dat het *voortdurend* weer zou worden aangericht. En ook hij stelde er zijn dienaren voor in, om het in zijn plaats te bedienen.

— —

Doch ook zoo zoudt ge nog zeggen kunnen, dat het Sacrament toch geen wezenlijk zegel is, omdat het neemt wie wil.

Reeds op zichzelf echter is dit niet geheel zoo.

Immers Christus heeft zijn dienaren last gegeven, om het alleen uit te reiken aan wie er gerechtigd toe was. En zijn dienaren doen dus hun plicht niet, zoo ze de deur voor een ieder openzetten. Dat mag niet bij den Doop, en mag niet bij het Avondmaal. Er zijn er die er recht op hebben, en er zijn die er van geweerd moeten. En het ligt dus niet aan het Sacrament, maar aan de ontrouw en het plichtsverzuim der dienaren, zoo door de open deur de kracht van het zegel gebroken wordt.

Want als de dienaren trouw met het heilig Sacrament van hun Koning handelen, dan zou er ook wel een enkele hypocriet kunnen dooraluipen, maar met zulk een hoeft niet gerekend. Die *zoekt* geen zegel en *vindt* geen zegel. Bij dien *kan* van geen zegel sprake zijn.

Klem zit er dus wel terdege in het oordeel der kerk, of gij het Sacrament moogt ontvangen al dan niet.

En zegt ge nu: »Ja, maar de kerk oordeelt toch naar het uitwendige. Ze kent mijn hart niet. Dus kan ze zich vergissen;" dan is dit ook zoo; maar wie daarom de bezegelende kracht aan het Sacrament wilde ontzeggen, zou de daad van Christus in het Sacrament voorbijzien.

Ja, als hetgeen de dienaar doet *al* het Sacrament ware; als het sprengen met water en het breken van het brood onder het uitreiken van den beker, op zichzelf een Sacrament kon uitmaken; dan zeer zeker zou de bezegelende kracht van het Sacrament, overmits de kerk uw hart niet kan beoordeelen, zoogoed als geene zijn.

Maar zoo is het niet.

Het Sacrament is niet enkel wat de die naar doet. Wat de Dienaar doet is maar den *vorm* voor het Sacrament geven. Die ook in het Sacrament het *eigenlijke* en *wezenlijke* werkt is de Heere zelf uit den hemel.

— —

Vergeet toch den Heiligen Geest niet.

Want het is volkomen waar, dat Christus in den hemel is, en niet meer op aarde, en dat hij dus naar zijn menschelijke natuur ze u thans niets toe kan brengen; maar heeft dan de Middelaar, ook al troont hij in den hemel, geen macht om op aarde te werken door zijn Heiligen Geest?

En is die Heilige Geest dan niet aldoordringend? Zoodat Hij in elke kerk, waar gedoopt of avondmaal bediend wordt, zelf tegenwoordig is, zoodat er niet alleen de dienaar is en wie ten Doop of Avondmaal komt, maar ook de Heilige Geest.

En als gij dan opgaat ten Doop of aan het Avondmaal aanzit, heeft die met u daar tegenwoordige Heilige Geest dan niet de volkomen macht, om in uw verborgen wezen, in uw hart, in de binnenkamer uwer ziel, binnen te dringen, en daar van Christus'wege zijn goddelijke werking te doen?

En als dan nu de Heilige Geest op dat oogenblik (hetzij de doopeling of avondmaalganger het merkt, hetzij hij het niet merkt) die bezegelende werking aan de ziel doet, dat het Sacrament voor nu of voor later de kracht van een *zegel* bij het *woord* voor u krijgt, is dan dat door den Heiligen Geest ingedrukte zegel niet oneindig zekerder en gewisser dan het plechtigste zegel dat de machtigste koning op aarde u geven kan?

Zooals een koning om zijn zegel te zetten zijn zegelring gebruikt, en dien indrukt, opdat het zegel alzoo op het handschrift sta, zoo ook neemt de Christus uw Koning het Sacrament als een zegelring, drukt dat door zijn Heiligen Geest in uw ziel af, en alzoo ontstaat in uw innerlijk besef het afgedrukte zegel, dat uw geloof steunt en u in uw slingeringen en twijfelingen te hulpe komt.

En de uitkomst toont het dan ook.

In de dagen onzer vaderen, toen het Bondszegel ijverig gezocht wierd, heerschte er algemeen groote geloofsverzekerdheid.

Thans nu het Bondszegel vaak gemeden wordt, verwoest de twijfel en de bekommering zoo menige ziel.

KUYPER.

Amsterdam, 25 Oct. 1890

Voor de Vrije Universiteit was het in de afgeloopen week feest. Feest in dien hoogeren zin, waarin stichtingen van edeler soort en hoogere bedoeling, heur vaste dagen kennen, waarop allen die haar steunen, eeren en liefhebben, zich door den ommeloop der dagen gedrongen gevoelen, om de beteekenis van zulk een stichting weer in hun kring te waardeeren, en God te danken voor wat Hij er ons in schonk.

Op 20 October 1880 wierd de Vrije Universiteit gesticht, althans geopend, al was het ook dat de Vereeniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden grondslag reeds eenigen tijd vroeger in het leven trad. En thans op 20 October 1890 kwam de Senaat der Universiteit voor de tiende maal op dezen dag in openbare zitting bijeen, om de overdracht van het Rectoraat te doen plaats hebben.

Prof. Fabius, die als rector aftrad, liet aan die overdracht een rede voorafgaan, die niet nalaten zal ook in breeder kring belangstelling te wekken, en ons stellig weer een schrede nader brengt aan het afbakenen van onze positie.

Want wel is er aanvankelijk gelachen om ons beweren, dat de tegenstelling tusschen *Rede* en *Openbaring* ook op het terrein der overige faculteiten gold, en met name ook aan de juridische faculteit allengs een geheel andere plooi zou geven; maar, zoo men ons begaan laat, en het getal onzer juristen toeneemt en de tijd gevonden wordt, om dieper op het stuk der beginselen in te gaan, zal men toch steeds meer ontwaren, dat deze pretentie wel degelijk op goeden grond steunde.

Voor wat het Staatsrecht aangaat gevoelde een ieder dit reeds door de scherpe tegenstelling tusschen het revolutionaire en antirevolutionaire Staatsrecht; en nog kan men zich niet genoeg verbazen over de onaandoenlijkheid der Antirevolutionaire partij, die nog maar steeds weigert het hoog belang in te zien, dat voor haar toekomstige ontwikkeling in een wetenschappelijke opleiding uit eigen beginsel gelegen is.

Maar natuurlijk met het Staatsrecht alleen was men er nog niet. Het Staatsrecht staat niet op zich zelf, maar hangt organisch saam met alle overige takken van de rechtsgeleerdheid. Het streven van de Juridische faculteit *moet* dus wel zijn, om ook bij deze overige takken het principieel verschil op te sporen, en zoo allengs door te dringen tot de principieele tegenstelling in den wortel van het recht.

Die tegenstelling mag uiteraard niet eenzijdig als tegenstelling tegen het Deisme der Fransche revolutie opgevat, maar zal, althans in onzen tijd, veel meer nog welbewuste tegenstelling tegen het *Pantheisme* der heden. daagsche rechtsschool moeten worden; en de dusgenaamde historische school zal, hoe ook in haar verzet tegen de Fransche revolutie gewaardeerd, daarom toch nooit als verleidster mogen geduld, om ons naar het Pantheistisch pad heen te lokken.

In verband hiermee nu was het ongetwijfeld een gelukkige greep, dat Prof. Fabius ditmaal sprak over *het Mozaïsche en Romeinsche Recht*. Door dit onderwerp toch wierd de principieele quaestie ten deze in haar hartader geraakt. Nog wel niet in haar diepsten wortel. Dan toch moet op de anthropologie en het wezen der Openbaring teruggegaan. Maar dan toch in haar concreten vorm.

Dusver toch gold als norma voor het recht meest de rechtsontwikkeling, gelijk die onder de leiding Gods, aan *de Romeinen* was toevertrouwd. Daarnaast liet men dan tot op zekere hoogte *het Germaansche*, en zoo ook ten onzent het oud-Hollandsch, recht gelden. En in den laatsten tijd kwam dan daarbij als derde factor het Pantheistische recht. Maar wat ook meêtelde, het Mozaïsch recht telde voor niets.

Wel had de kerk van oudsher gevoeld, dat de Heilige Schrift ook in zake het recht had mee te spreken, maar dit medezeggenschap had de kerk zich zoeken te verwerven, door naast het *Romeinsche* recht het dusgenaamde *Canonieke* recht te plaatsen. Hieronder verstond men destijds volstrekt niet alleen het *kerkrecht* in engeren zin, maar een rechtsbedeeling die, uit de Heilige Schrift genomen, tegen het Romeinsche recht indrong, op allerlei staatsrechtelijk, burgerrechtelijk en maatschappelijk terrein meesprak, en welbezien onverzoend naast het Romeinsche recht stond.

Toen had men dus *twee* Rechten. Het Canonieke recht en het wereldsche recht. En aanvankelijk gold het eerste zoozeer als hoofdzaak, dat de faculteit der rechtsgeleerdheid eerst den naam droeg van de *Faculteit der Decreten*. Decreten nu beteekenden de bepalingen van het Canonieke recht; en men had dus destijds een Juridische faculteit, die zich in hoofdzaak bezig hield met een rechtsorde, die, op de Schrift steunende, eigenlijk door de kerk was vastgesteld.

Later kwam daar toen het andere wereldsche recht bij, en toen kregen de Meesters in de rechten den naam van *Doctores utriusque juris*, d. w. z. doctor in de *beide* rechten. Een titel die formeel nog tot in 1876 stand hield.

Thans echter is hiervan in de Staatsuniversiteiten niets meer te bespeuren. Men onderwijst daar wereldsch recht, zonder meer.

De Vrije Universiteit daarentegen kon daarmede geen vrede hebben. Ze kon niet het model der Staatsfaculteit nabootsen noch ook naar het Dualisme van de Middeleeuwen terug. En haar streven moet er dus wel op gericht zijn, om zulk een ontwikkeling van het recht te bevorderen, waarbij het wereldsche recht gefundeerd zal worden op de eeuwige beginselen van het recht, gelijk die in de Openbaring der Heilige Schrift gegeven zijn. Een openbaring die twee zijden heeft. Vooreerst de algemeene gegevens der Heilige Schrift, die alle recht beheerschen, en ten tweede de concrete rechtsbedeeling die aan Israël gegeven was.

Op dit tweede punt nu vestigde Prof. Fabius de aandacht, om aan te toonen, dat de Mozaïsche rechtsbedeeling, niet enkel de roeping had, om Israëls burgerstaat te regelen, maar ook om voor alle volken buiten Israël de groote lijnen te trekken, waar langs de ontwikkeling van het recht zich te bewegen had.

Reeds in de dagen der Reformatie had Junius deze quaestie ter hand genomen. Sinds rustte ze meest. En we zijn Prof. Fabius warmen dank verschuldigd dat hij in zijn eigenaardig keurige mozaïek dit principieele vraagstuk thans weer aan de orde heeft gesteld.

Zoo is er arbeid op het stuk van beginsel niet alleen voor de theologische, maar ook voor de juridische, en waarlijk niet minder voor de letterkundige faculteit.

Gelukkig dat de heer De Savornin Lohman reeds aan de deur klopt om binnenkort zijn hoogleeraarsambt in de juridische faculteit te aanvaarden.

Vooral jonge, dege krachten zijn noodig.

Vrage, wanneer krijgt Prof. Woltjer, de nieuwe rector, hulpe? En ook, wie zal de man zijn, die niet slechts als medicus én Christen, maar als *Christelijk medicus*, de medische faculteit onder ons kan openen?

Practisch roept reeds de vivisectie er om.

— —

In verband met de brieven, die we een vorig maal mededeelden als aan Ds. Felix geschreven, en ten deele door hem beantwoord, zij ons nog een vraag veroorloofd, waarop onze „oude vriend", gelijk Thorbecke zeggen zou, en nog altoos onze broeder in Christus, gelijk wij er aan toevoegen, ons misschien, zoo het hem gelegen komt, een antwoord zal geven.

Waar hij ons dit antwoord geeft, is ons tot op zekere hoogte onverschillig. Toch willen we wel zeggen, dat we zijn antwoord liefst in afzonderlijk vlugschrift zagen verschijnen.

Onzerzijds is, gelijk Ds. Felix dan ook zelf niet verzuimde op te merken, het door hem ingenomen standpunt steeds beoordeeld naar zijn eigen verleden.

Ds. Felix staat voor ons volstrekt niet op één lijn met die vele Gereformeerden die, om het nu maar kort aan te duiden, op de lijn van de „Vrienden der Waarheid" liepen, stoom opzett'en dat de ketel bijna springen moest, en toen het op handelen aankwam, zich laffelijk terugtrokken, met de Synode heulen gingen, en hun eigen verleden onteerden.

Een man van dat stempel is Ds. Felix nooit geweest. Hij was niet van de »Vrienden der Waarheid"; stond veeleer altoos vrij scherp tegen hen over; en was wat men noemde confessioneel. De algemeene en bijzondere verzoening teekende dit verschil van standpunt dogmatisch.

Dat nu dit confessioneele standpunt zwak en o. i. onhoudbaar was, is steeds door ons beweerd, en thans vooral op schreiend droeve wijze gebleken. Er zit geen verweer, er zit geen pit, er zit geen beginsel in. Het hinkt op twee gedachten en kan daardoor nooit één enkele gedachte uitwerken. Verder dan wat evangelisatie en protesten heeft de kring dezer mannen het daardoor nooit gebracht en zal die het nooit brengen. Noch dogmatisch noch kerkrechtelijk staat deze groep vast in haar schoenen.

Maar dit doet er *in casu* niet toe. We gaan nu uit van het feit, dat Ds. Felix op dit standpunt zich geplaatst had; meer nog, dat hij er de eminente tolk van was geweest; en beweerden op dien grond steeds en houden nog staande, dat Ds. Felix niet van karakterloosheid mag beschuldigd, zoo hij op dit standpunt bleef staan.

Men versta dit wel.

We zeggen hiermee volstrekt niet, dat Ds. Felix vrij voor den Heere uitgaat door te doen wat hij thans doet. Dat zij verre.

Immers ook hem is bekend, dat de Synodale macht van 1890 geheel anders voor hem staat dan vóór 1886. Thans staat ze voor hem als *de vervolgster van zijn broeder*en; en als een kerkelijk macht, die niet meer aarzelde, maar wier ongerechtigheid gevonden is.

Uit dien hoofde beweren we, dat de lijdelijke berusting van Ds. Felix, en het keeren van zijn zwaard tegen de Doleerenden in stede van tegen de Synodalen, in strijd met zijn verleden, in strijd met zijn eigen protesten, en in strijd met den eisch zijner conscientie is, zoo dikwijls op die conscientie het licht valt van Gods Woord.

Slechts dit willen we uitspreken: dat aan Ds. Felix de eisch niet kan gesteld: »Gij moet met de Doleantie medegaan;" maar alleen deze andere: „Gij moet thans van uit uw eigen standpunt *uw lijn* tegen de Synodale organisatie doortrekken."

Doch ter zake.

We hebben na deze korte inleiding aan Ds. Felix een pertinente vraag voor te leggen.

Hij heeft in 1886 eene verklaring afgelegd, (en deze verklaring nu onlangs herhaald) die strekte, om het bedrijf van het Classicaal bestuur van Amsterdam in zake de schorsing en wat daarop gevolgd is, als onwettig en zelfs informeel, af te keuren en te veroordeelen.

Hiervoor danken we hem.

Doch naar aanleiding hiervan zij ons dan nu de dubbele vraag veroorloofd: Ten eerste: Oordeelt Ds. Felix dat de kerkeraad van Amsterdam aan de 200 moderne jongelieden, op last van de Synode, den toegang tot het heilig Avondmaal had mogen verleenen? En ten tweede: Toen de geschorsten dan nu, ten gevolge van allerlei onwettige bestuursdaden, afgezet en ontzet waren, wat hadden ze toen z. i. moeten doen?

Eerst als Ds. Felix op deze beide pertinente vragen een pertinent antwoord zal gegeven hebben, zal er licht opgaan over zijn tegenwoordige houding.

Want wel weten we, dat belde deze vragen *lastige* vragen zijn.

Maar Ds. Felix is toch verplicht, eer hij ons gedrag veroordeelt, zich atte vragen: hoe zou ik gehandeld hebben, zoo ik in het geval der geschorsten geweest ware?

Vindt hij dan een antwoord, dat tot een andere gedragslijn zou geleid hebben, dan zeer zeker hebben wij hiermede te rekenen.

Maar ook, zou hij dan, alle kronkelwegen voor een man van eer gesloten zijnde, zelf *geen* anderen uitweg gevonden hebben, dan dien wij insloegen, dan gaat het toch niet aan dat hij ons veroordeelt; maar oordeelt veeleer ons lot hem.

— —

Oalangs wezen we op de droeve Synodale hebaucht, die te Maassluis zoo hinderlijk was uitgekomen.

Toch niet enkel te Maassluis.

Men weet hoe te Ondewater en elders gedurig rekeningen om schadevergoeding van Synodale zijde zijn ingediend, die de ons volstrekt niet genegen rechtbanken toch *al te buitensporig* vonden, en daarom op de helft of minder lieten dalen.

Dit nu teekent.

Dat de Synodalen, op hun standpunt, deden wat ze konden om onze kerkgebouwen en bezittingen aan zich te trekken, is niets dan natuurlijk. Dit moesten ze doen, tenzij ze op ons standpunt overkwamen.

Maar wat niet te verschoonen, goed te spreken noch te verontschuldigen valt, is hun zucht, om, *na* hun strijd om het recht, nog te gaan *plunderen*.

Hiermeê toch wonnen ze niet dan *eenig geld*, en wel geld waarin geen de minste erkenning van recht school; geld alzoo dat alleen om het *geld* gezocht wordt. Geldzucht. Die eigen sonde die de heilige apostel den wortel van alle kwaad noemt. Echte *Philarguria*.

En dit nu onteert een kerkelijk of als kerkelijk zich aandienend college *altijd*.

Feitelijk toont men daardoor geen *geestelijk* college te zijn, maar een college van *wereldsche* herkomst en *wereldsch* karakter.

Het is dan ook opmerkelijk, dat in dorpen waar de *Modernen* de zaken te leiden hadden, van deze onzinnige en buitensporige eischen niets vernomen is.

Het waren mannen als Ds. Wildeboer te Oudewater, en het waren zijn geestverwanten elders, die zich zelven door het inzenden van deze soort rekeningen stellig niet hebben geëerd.

Evenzoo ziet men nu ditzelfde onwaardig spel ook drijven met den hoofdelijken omslag.

Immers van mannen en vrouwen, die op allerlei wijs te kennen gaven, dat ze niets meer met de Synodale Organisatie uitstaande hebben, vraagt men toch nog geld om de Synodale Organisatie in stand te houden,